

HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA ÕPILASTE ÕPPIMISVÕIMALUSED KUTSEÕPPEASUTUSTES

Lapsevanemate uuring

Uuringu läbiviija ja raporti koostaja: Inga Mutso, PhD

2012

Sissejuhatus

SA Innoves (kuni 31.12.2011 Riiklikus Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuses) rakendub Euroopa Sotsiaalfondi programm „Kutsehariduse sisuline arendamine 2008-2013“. Programmi üheks eesmärgiks on toetada kutseõppeasutusi laialdasemate õppimisvõimaluste pakkumiseks hariduslike erivajadustega õppijatele. Selleks, et saada ülevaade erivajadustega õpilaste õppimisvõimalustest ja toimetulekust kutseõppeasutustes ja teha ettepanekuid vastavate tingimuste parandamiseks viidi perioodil oktoober 2011 kuni märts 2012 läbi käesolev uurimus.

Uuringu **eesmärgiks** oli teada saada, miks on kutseõppeasutustes vähe erivajadustega õpilasi, millised tegurid soodustavad või takistavad nende kutseõppeasutusse sisse astumist, õppimist ja õpingute lõpetamist. Uuring kajastab lapsevanemate arvamusi, kelle erivajadustega lapsed soovivad/soovisid jätkata õpinguid kutseõppeasutuses, õppisid küsitluse ajal kutseõppeasutuses või olid mingil põhjusel õpingud kutseõppeasutuses katkestanud.

Käesoleva uuringu tulemused on aluseks programmi tegevuste edasisele planeerimisele ja parendamisele ning võimaldavad leida ja kavandada lahendusi, et hariduslike erivajadustega noored ja täiskasvanud saaksid senisest paremad võimalused õppimiseks kutseõppeasutustes.

Metoodika

Käesoleva uuringu raames koostati küsimustik erivajadustega õpilaste vanematele, kelle laps soovib õppima asuda/õpib/on õppinud kutseõppeasutuses. Küsimustik sisaldas järgmisi teemasid:

- erivajadusega õpilase taust (vanus, erivajadus, varasem hariduslik taust);
- õpingute jätkamine (õppimine, õpingute lõpetamine, eriala vahetamine, õpingute katkestamine);
- lapsevanema soov lapse õpingute jätkumiseks kutseõppeasutuses;
- õpilase enda soov õpingute jätkamiseks kutseõppeasutuses;
- lapsevanema teadlikkus erivajadustega õpilaste õppimisvõimalustest kutseõppeasutustes;
- peamised tegurid kutseõppeasutuse valikul;
- eriala valik kutseõppeasutuses;
- tegurid, mis takistasid õpilasel kutseõppeasutusse õppima asumist;
- erivajadustega õpilaste toimetulek kutseõppeasutuses;
- lapsevanemate ettepanekud paremate õppimisvõimaluste tagamiseks erivajadustega õpilastele kutseõppeasutuses.

Valim

Küsimustik koostati eesti keeles ning edastati erinevatele Eesti Puuetega Inimeste Koja alaliitudele, kutseõppeasutustele ja erikoolidele koos palvega edastada see võimalusel erivajadustega õpilaste vanematele. Küsimustikule oli võimalik vastata kas elektrooniliselt või paber kandjal.

Alaliidud ja ühingud, kellele küsimustik edastati olid järgmised:

Eesti Puuetega Inimeste Koda, Eesti Afaasialiit, Eesti Autismiühing, Eesti Diabeediliit, Eesti Epilepsialiit, Eesti Hemofiiliaühing, Eesti Kogelejate Ühing, Eesti Kutsehaigete Liit, Eesti Kuulmispuuetega Laste Vanemate Liit, Eesti Laste Südameliit, Eesti Lihasehaigete Selts, Eesti Kurtide Liit, Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit, Eesti Neeruhaigete Liit, Eesti Parkinsoniliit, Eesti Pimedate

Liit, Eesti Pimekurtide Tugiliit, Eesti Psoriaasiliit, Eesti Sclerosis Multiplexi Ühingute Liit, Eesti Tsöliaakia Selts, Eesti Tsüstilise Fibroosi Ühing, Eesti Vaegkuuljate Liit, Eesti Vaimupuudega Inimeste Tugiliit, Eesti Vähiliit, Eesti Reumaliit, Eesti Prader-Willi Sündroomi Ühing, Eesti Seljaajusonga ja Vesipeahaigete Selts, Huule-suulaelõhega Laste Vanemate Ühendus MTÜ Naerulinnud, MTÜ Reumahaigete Laste ja Noorte Ühing.

Kutseõppeasutused, kelle poole uuringu käigus pöörduiti, olid järgmised:

Astangu Kutser rehabilitatsiooni keskus, Haapsalu Kutsehariduskeskus, Hiiumaa Ametikool, Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus, Järvamaa Kutsehariduskeskus, Kehtna Majandus- ja Tehnoloogiakool, Kuressaare Ametikool, Narva Kutseõppekeskus, Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool, Põltsamaa Ametikool, Pärnumaa Kutsehariduskeskus, Rakvere Ametikool, Rápina Aianduskool, Sillamäe Kutsekool, Tallinna Lasnamäe Mehaanikakool, Tallinna Majanduskool, Tallinna Tööstushariduskeskus, Tallinna Transpordikool, Tallinna Ehituskool, Tallinna Kopli Ametikool, Tallinna Teeninduskool, Tartu Kutsehariduskeskus, Valgamaa Kutseõppekeskus, Vana-Antsla Kutsekeskkool, Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool, Viljandi Ühendatud Kutsekeskkool, Väike-Maarja Õppekeskus

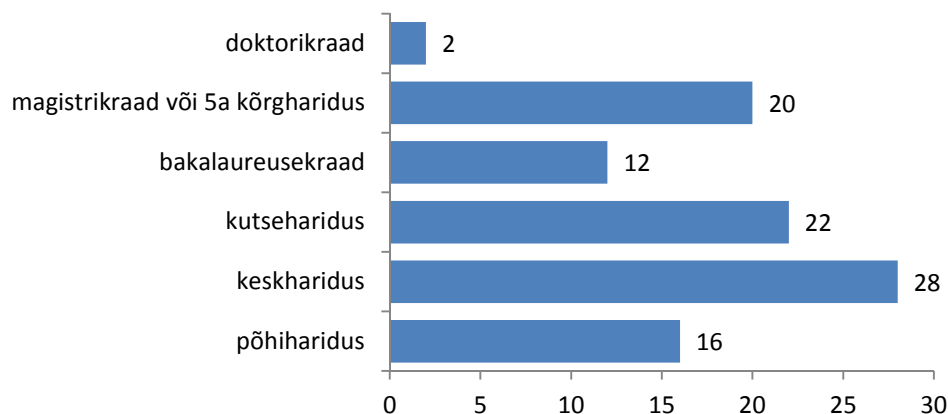
Erikoolid, kellele edastati palve uuringu küsimustik lapsevanematele edastada olid järgmised:

Ahtme Kool, Kaagvere Kool, Kallemäe Kool, Kaelase Kool, Lahmuse Kool, Kosejõe Kool, Kiigemetsa Kool, Päinurme Internaatkool, Kõpu Internaatkool, Vaeküla Kool, Ämmuste Kool, Tallinna Heleni Kool, Vidruka Kool, Haapsalu Sanatoorne Internaatkool, Tapa Erikool, Roosi Kool, Vastseliina Internaatkool, Tartu Emajõe Kool.

Elektronilise küsimustiku vastused salvestusid automaatselt andmebaasi, millele hiljem lisati paber kandjal laekunud küsimustike vastused. Kokku laekus 106 vastust, mille hulgas oli 14 poolikult täidetud vastust. Lõplikuks vastuste arvuks jäi seega 92. Andmeid analüüsi nii kvantitatiivsete kui ka kvalitatiivsete meetoditega. Andmetöötamiseks kasutati statistikatarkvara SPSS ja MS Excelit.

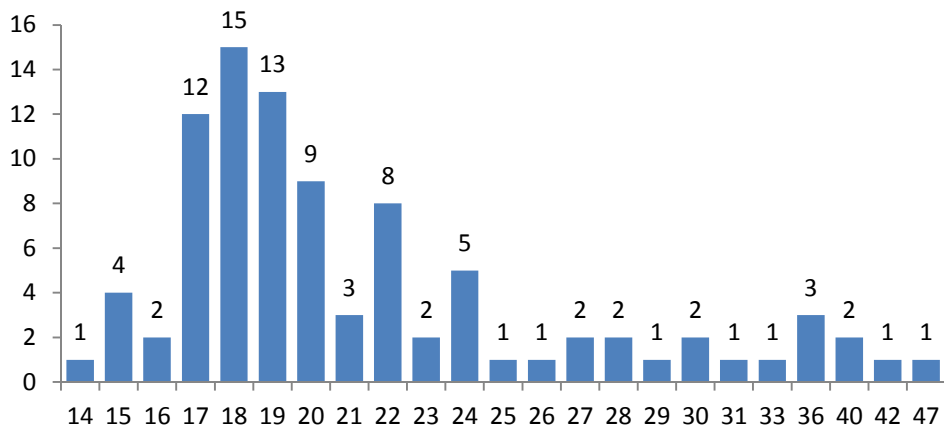
Tulemused

Küsitlusele vastas 92 lapsevanemat, neist 77% olid naised ja 23% mehed. Lapsevanematest 34% oli kõrgharidusega, 22% kutseharidusega, 28% keskharidusega ning 16% põhiharidusega (vt Joonis 1).

Joonis 1 Lapsevanemate kõrgeim lõpetatud haridustase (% , n=92)

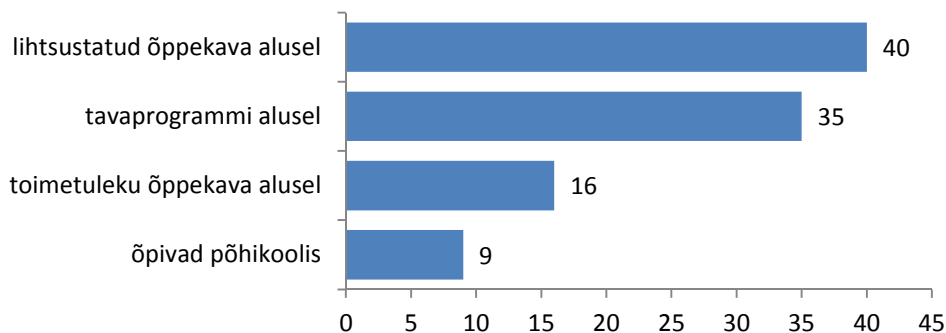
Kõige noorem laps, kelle kohta küsimustik täideti oli 14-aastane ja kõige vanem 47-aastane. Enamasti olid lapsed vanuses 17-20 eluaastat (53% lastest), laste keskmine vanus valimis oli 22 eluaastat (vt Joonis 2).

Joonis 2 Laste vanuseline jaotus valimis (sagedus, n=92)

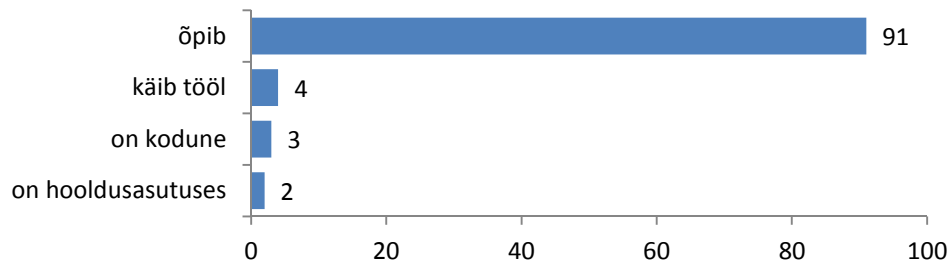
Laste erivajadusena nimetasid lapsevanemad vaimset alaarengut, autismi, kuulmispuuet, liikumispuuet, kõnepuuet, psüühilisi erivajadusi, hüperaktiivsust, üldisi terviseprobleeme või õpiraskusi. Osa vastanutest ei soovinud oma lapse erivajadust avaldada ning osadel lastel otsene erivajadus puudus.

Kolmandik (35%) lastest lõpetas põhikooli tavaprogrammi alusel, 40% lihtsustatud õppekava alusel ning 16% toimetuleku õppekava alusel. Neist, kes põhikooli ei lõpetanud, olid enamik nooremad kui 17 eluaastat ning alles õppisid põhikooli õppeastmes. Gümnaasiumi olid lõpetanud 9% lastest.

Joonis 3 Põhikooli lõpetanud laste osakaal valimis (% , n=92)

Küsitluse hetkel õppis 91% lastest, kas põhikoolis, gümnaasiumis, kutseõppeasutuses või kõrgkoolis. 4% lastest käis tööl, 3% olid kodused ja 2% viibisid hooldusasutuses (vt Joonis 4).

Joonis 4 Laste peamine tegevuse küsitluse hetkel (% , n=92)

Õpilastest viiendik ehk 22% õppis **Astangu Kutserehabilitatsioonikeskuses**, 17% **Tartu Kutsehariduskeskuses**, 11% **Kuessaare Ametikoolis** ning 11% **Vana-Antsla Kutsekeskkoolis**. Teistest koolidest nimetasid lapsevanemad veel järgmisi kutseõppeasutusi ning erikooli:

- Haapsalu Kutsehariduskeskust,
- Põltsamaa Ametikooli,
- Pärnumaa Kutsehariduskeskust,
- Räpina Aianduskooli,
- Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskooli,
- Viljandi Ühendatud Kutsekooli,
- Järve Kooli,
- Kõpu Internaatkooli,
- Kõrveküla Põhikooli,
- Tallinna Järveotsa Gümnaasiumi,
- Tartu Herbert Masingu Kooli,
- Tartu Hiie Kooli.

4% lastest õppis **kõrgkoolis**, mille hulgas nimetati Tartu Ülikooli, Kopenhaageni Ülikooli, Manchesteri Ülikooli ja Tallinna Pedagoogilist Seminari.

81% juhtudest õppis laps küsitluse hetkel kutseõppeasutuses ning 8% oli küsitluse ajaks kutseõppeasutuse lõpetanud. 8% lastest vahetas kutseõppeasutuses eriala, 3% vahetas kutseõppeasutust, kutseõppeasutusest langes välja 1% lastest ning 1% ei saanud kutseõppeasutusse sisse. Väljalangemise põhjuseks oli võimetele mittevastav õppeprogramm. Eriala või kooli vahetamise põhjusteks olid kas eriala mittedsobivus või õhtune õppeaeg. Kutseõppeasutuses ei saanud õpinguid alustada üksikud lapsed, kelle teadmised ei vastanud nõutud tasemele või kellele ei olnud tagatud kutseõppeasutuses võimalusi liikumispuude tõttu ruumides ringi liikumiseks. Ühe lapsevanema sõnul valisid nad õppimisvõimaluse välismaal, kuna Eesti kutseõppeasutustes puudub ligipääs ratastooliga liikumisel, ei ole reaalselt võimalust õppida individuaalse õppekava alusel (nt pikemat aega), puuduvad sobivad erialad ning venekeelsed õppimisvõimalused (kui on keelte õppimisega probleeme) erivajadustega inimestele.

78% lapsevanematest soovis või soovib, et tema laps jätkaks õpinguid kutseõppeasutuses. Põhjustena tõid lapsevanemad välja järgmist:

- et laps saaks **hariduse ja omandaks eriala**,
- et laps oleks hiljem **tööturul konkurentsivõimelisem**,
- et **pikendada kooliaega ja arendada iseseisvust**.

„Saab koos haridusega ka ameti selgeks.“

„Et omandada eriala, mida ta oskaks ja millele toetuda edaspidises elus ja tööturul.“

„Ainus võimalus saada keskharidus ja keskharidust nõudev amet.“

„Selleks, et omandada eriala ja hiljem elus toime tulla ja tööd leida.“

„Et ta arendaks edasi oma teadmisi ja omandaks omale eriala, et hiljem leida tööd endale sellel alal.“

„Et ta leiaks vastavalt oma olukorrale tulevikus tööd.“

„Ametioskused on vajalikud tööks, et oleks laiem valik töödest.“

„Et omandaks kutse ja läbiks ka keskhariduse.“

„Tema võimed ei luba jätkata kõrghariduses, aga tööturul võimaluse saamiseks peab ta omandama mingi kindla eriala ja oskused.“

„Et lapsest kasvaks täisväärtuslik kodanik, kes on iseseisev ja sotsiaalselt toimetulev isiksus.“

„On lootust, et ta suudab mingil erialal endale meelepärase tegevuse osalist elatist teenida.“

„Hea oleks, kui mu laps omandaks mõne tööoskuse, mis talle sobiks ja mida ta saaks teha.“

„Ilma ametipaberiteta on raskem tööd leida.“

„Elus toimetulekuks on vaja ametit.“

„Peamine põhjus – pikendada kooliaega ja arendada iseseisvust.“

„Ta oli liialt noor ja oskusteta tööturule sisenemiseks. Ma ei soovinud, et ta jääks koduseks ning eakaaslastest eemale.“

„Et kinnistuksid seniõpitud teadmised/oskused/vilumused; õpiks juurde uusi oskusi; kasutades õpilaskodu võimalust (st on nädala sees kodunt eemal) õpib iseseisvust, ise toime tulema, oma asjade ja tegevuste eest vastutama.“

„Lapsele meeldib õpitav amet, meeldivad sõbrad, ringid, üritused jne.“

„Lapse päev on sisustatud arendava tegevusega.“

Need lapsevanemad, kes ei soovinud või ei soovi, et nende laps jätkaks õpinguid kutseõppeasutuses põhjendasid oma vastust järgnevalt:

„Tahan, et ta omandaks keskhariduse.“

„Lapse potentsiaal võimaldaks tal jätkata õpinguid kõrgkoolis.“

„Õppigu ülikoolis, saab korraliku töö. Mõistus on ju korras.“

Seda, kas laps ise soovib/soovis jätkata õpinguid kutseõppeasutuses, ei osanud hinnata 12% lapsevanematest. 71% lapsevanemate hinnangul oli kutseõppeasutuses õpingute jätkamine ka lapse enda sooviks ning 17% lapsevanemate hinnangul nende laps ise kutseõppeasutuses õpinguid jätkata

ei soovi. Põhjused, miks **lapsed soovivad** õpinguid jätkata kutseõppeasutuses on vanemate hinnangul järgmised:

- et **omandada eriala ja tööle minna**,
- et saada **iseseisvamaks**,
- et **õppida ja olla koos oma eakaaslastega**.

„Soovis omandada eriala, et oleks kuhugi võimalik tööle minna.“

„Ta soovis omandada ametit, et oleks tulevikus võimalik raha teenida.“

„Soovitud töö pakub huvi, aga ilma kutseta ei saa.“

„Seal on ta koos omavanustega, kellel on samasugused probleemid tuleviku ees. Ta soovib olla samasugune nagu teised, omandada haridust, et elus kuidagi toime tulla.“

„Lapsel on juba varastest kooliaastatest olnud arusaam ja teadmine, et pelgalt põhiharidusest elus edukalt toimetulekuks tänapäeval ei piisa.“

„Et mitte jääda koju ja minna arengus tagasi ...“

„Talle meeldib koolis, neil on oma sõpruskond, kellega hoitakse kokku.“

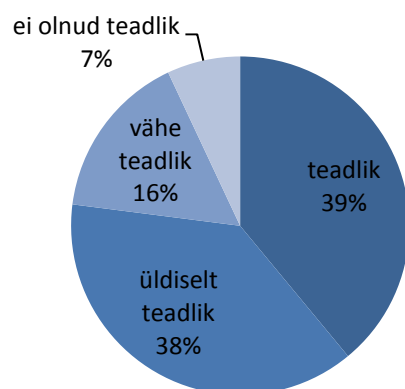
„Meeldib kool, sõbrad, keskkond, üritused.“

„Et õppida midagi põnevat ja ise midagi luua.“

„Tema jaoks on see huvitav ja ta õpib ka iseseisvuma.“

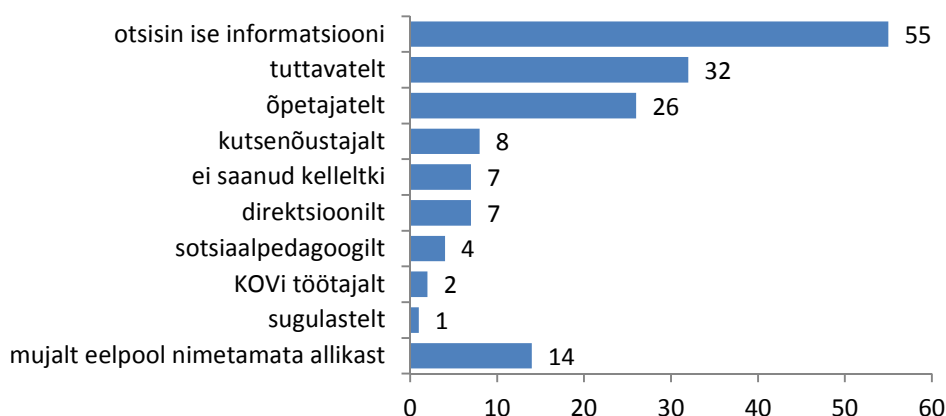
Lapsevanemate käest küsiti, mitmesse kutseõppeasutusse on nende laps proovinud õppima asuda - 16% lastest ei olnud küsitluse ajaks veel proovinud alustada õpinguid kutseõppeasutuses ning 16% lapsevanematest jättis sellele küsimusele vastamata. 91% lastest, kes proovis alustada õpinguid kutseõppeasutuses, soovis õppima asuda ühte konkreetsetesse kooli, 5% lastest kahte kutseõppeasutusse, 3% kolme kutseõppeasutusse ning 2% lastest proovis sisse saada nelja kutseõppeasutusse ehk prooviti enamasti nii kaua kuni oli võimalik õpinguid alustada.

Kolm lapsevanemat neljast (77%) olid enamasti teadlikud (kas teadlikud või üldiselt teadlikud) lapse õppimisvõimalustest kutseõppeasutuses. Enda hinnangul teadsid lapse õppimisvõimalustest vähe 16% lapsevanematest ning üldse ei olnud teadlik lapse õppimisvõimalustest 7% lapsevanematest (vt Joonis 5).

Joonis 5 Lapsevanemate teadlikkus lapse õppimisvõimalustest kutseõppeasutuses (% , n=92)

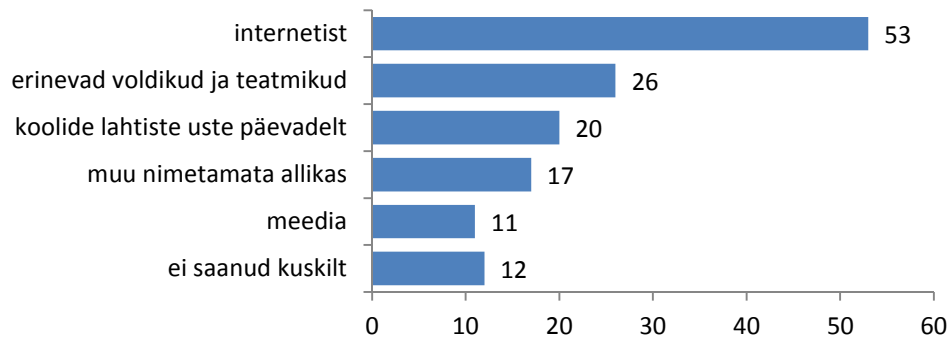
Informatsiooni lapse õppimisvõimaluste kohta kutseõppeasutustes **otsisid** enam kui pooled **lapsevanemad ise**, kolmandik sai infot tuttavatelt ja 26% õpetajatelt. Tunduvalt harvem said lapsevanemad õppimisvõimaluste kohta informatsiooni kutsenõustajatelt ja lapse varasema õppeasutuse direktioonilt või sotsiaalpedagoogilt (vt Joonis 6). Muude eelpoolnimetatamata allikate hulgas nimetasid lapsevanemad internetti, raviarsti või liite/ühendusi.

Joonis 6 Isikud, kellelt lapsevanemad said informatsiooni selle kohta, millises kutseõppeasutuses oleks nende lapsel võimalik õpinguid jätkata (% , n=92)

*Mitme võimaliku valiku tõttu ei ole kategooriate summa 100%

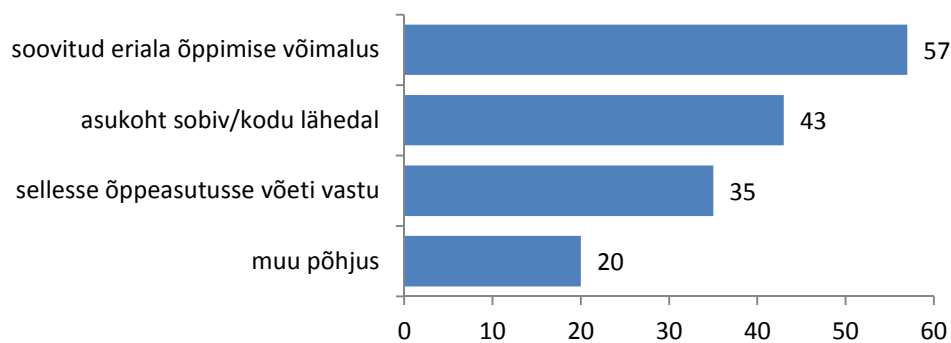
Infoallikana kasutasid lapsevanemad sageli (53%) **interneti**, erinevate haridusasutuste kodulehekülgi ja tuttavate võrgustikku. Veerand lapsevanematest tutvus erinevate õppimisvõimalusi tutvustavate **voldikute ja teatmikega** ning viiendik külastas **koolide lahtiste uste päevi** (vt Joonis 7). Muu allikana tõid lapsevanemad välja tuttavaid, teisi lapsevanemaid, eelnevat kooli ja infomesse.

Joonis 7 Allikad, kust lapsevanemad ise otsisid informatsiooni lapse edasiõppimisvõimaluste kohta kutseõppeasutustes (% , n=92)

*Mitme võimaliku valiku tõttu ei ole kategooriate summa 100%

Kutseõppeasutuse valikul osutus enamasti määravaks **soovitud eriala õppimise võimalus** (57%) või **kooli asukoht** (43%). Kolmandikul juhtudest valiti see kutseõppeasutus, kuhu laps vastu võeti ning viiendikul juhtudest oli kooli valikuks muu põhjus (vt Joonis 8).

Joonis 8 Kutseõppeasutuse valiku põhjused (% , n=79)

Kutseõppeasutuse valiku muu põhjusena nimetasid lapsevanemad **tugiteenuste ja õpilaskodu olemasolu** ning **ligipääsetavust liikumispuude korral**.

„Viipekeele õpingutõlgi olemasolu ja kooli asukoht.“

„Viipekeele tõlgi olemasolu antud koolis, ilma tõlgita ei ole tal võimalik õppida.“

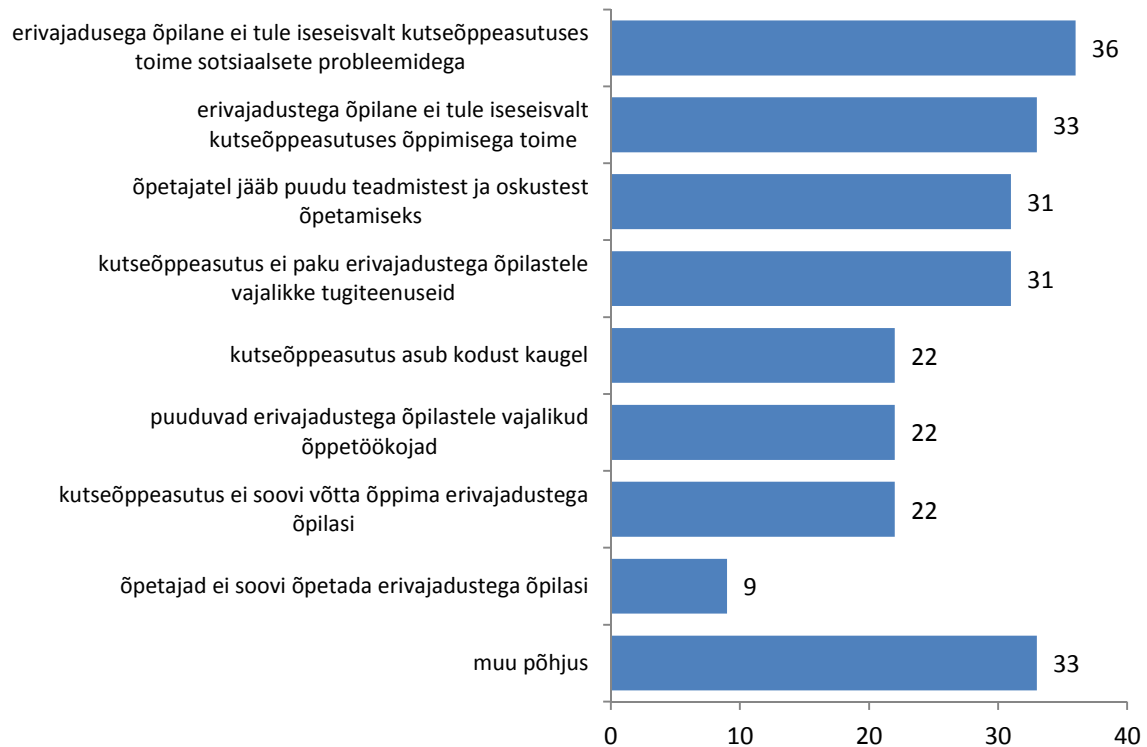
„Kuivõrd kool on valmis arvestama lapse eripäradega ja puudespetsiifiliste vajadustega.“

„Ligipääsetavus ratastoolile, kohandatud õpilaskodu ja 24h hooldusteenust, lisaks muud toetavad tegevused. Invatranspordi võimalus.“

„Tasuta õpe, vähene julgus mujale kandideerida.“

„Kooli valikul saab peamiseks kriteeriumiks asjaolu, kas seal õpetatakse lapsi, kes on lõpetanud toimetulekukooli. Valik on äärmiselt kitsas. Teine kriteerium – turvalisus ja kolmas – asukoht.“

Tegurid, mis takistasid erivajadustega lastel asuda õppima kutseõppeasutusse, on sageli seotud lapse enda toimetulekuga. Kõige sagedamini nimetasid lapsevanemad takistava tegurina seda, et **laps ei tule iseseisvalt kutseõppeasutuses toime sotsiaalsete probleemidega** (36%) ja **õppimisega** (33%). Lapsevanemate hinnangul jääb õpetajatel puudu teadmistest ja oskustest erivajadustega laste õpetamiseks ning kutseõppeasutused ei paku erivajadustega õpilastele vajalikke tugiteenuseid (mõlemal juhul 31%). Iga viienda lapsevanema arvates oli takistavaks teguriks kooli liialt kaugel asukoht, erivajadustega õpilastele mõeldud õppetöökodade puudumine või kooli soovimatus võtta õppima erivajadustega õpilasi.

Joonis 9 Tegurid, mis lapsevanemate hinnangul takistavad erivajadustega õpilastel asuda õppima kutseõppeasutusse (% , n=45)

Muude põhjustena takistavad lastel kutseõppeasutustes õppimist **lapse erivajadus, sobivate õppekavade puudumine, raskendatud ligipääs liikumispuude korral, järelevalve või tugiisiku teenuse puudumine.**

„Puuduvad sobivad õppekavad ja liikumiseks vajalikud kohandused.“

„Lihtsustatud õppekava alusel õppinud õpilane ei saa teist eriala õppida sellepärast, et õppemaht on teistel erialadel väga suur.“

„Puudub ligipääs, venekeelne õpe, sobiv eriala, töökoha olemasolu, transpordi puudumine.“

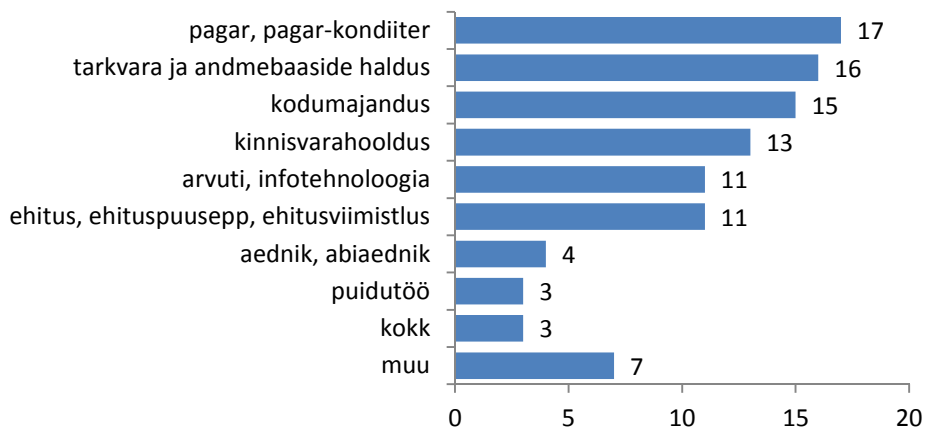
„Teiste noorte kiusamine. Noored on väga armutud omasuguste, tervete noorte vastu, mis siis veel haigetest lastest rääkida. Ja kiusamine on väga peenekoeline, õpetajad ei märka või ei tee märkama.“

„Kutseõppeasutused ei paku järelvalvet 24/7, ma ei kujuta ette eestkoste all oleva lapse õppimist mingil erialal.“

„Kutseõppeasutused ei ole kohandatud liikumispuudega õppijatele, puuduvad vastavad tugiteenused.“

„Hoone on liiga suur ja õpilaste arv liiga suur, liiga rahvarohke. Ja ilmselt pole ka ressursse ettenähtud tugiisikute jaoks.“

Kõige sagedamini on erivajadustega õpilased kutseõppeasutuses valinud **pagari** eriala. Populaarsemad erialad on veel tarkvara ja andmebaaside haldus, kodumajandus ja kinnisvarahooldus, arvuti ja infotehnoloogia ning ehitusega seotud erialad (vt Joonis 10).

Joonis 10 Erivajadustega õpilaste erialavalikud kutseõppeasutustes (% , n=69)

Veidi enam kui pooled (56%) õpilased õpivad erialal, mis oli nende esmaseks valikuks. Kolmandik õpib erialal, mis ei olnud nende esmaseks valikuks ning 13% õpilastel ei olnud endal eelistusi eriala valiku osas. Need õpilased, kes ei õpi eelistatud erialal oleksid valitud eriala asemel tahtnud pigem õppida arvutit või infotehnoloogiat, puidutööd või mööbli restaureerimist, käsitööd, kokandust või autotehnikat. Seega on kolmandik õpilastest teinud sundvaliku ning asunud õppima eriala, mis ei olnud nende esmaeelistuseks.

Põhjused, miks kolmandik lastest ei õpi soovitud erialal on erinevad. Sageli ei õpetata vastavat eriala kodulähedases kutseõppeasutuses või pole loodud õppimisvõimalusi lihtsustatud õppekava läbinud õpilastele vastaval erialal õppimiseks. Mõnedele õpilastele oli valitud erialal õppimine üle jõu käiv ning nad olid sunnitud vahetama eriala või ei vastanud nende eelnevad teadmised ja oskused nõuetele, et asuda õppima soovitud erialal.

„Õpetaja arvas, et õppeprogramm on väga suur ja lihtsustatud õppekavaga õpilane ei suuda selle tempole vastu pidada.“

„Õpetaja arvas, et laps ei saa hakkama tavaõppega ja seega tuli valida eriala, mis on lihtsustatud õppekavaga.“

„Selles koolis polnud soovitud eriala lihtsustatud õppekavale.“

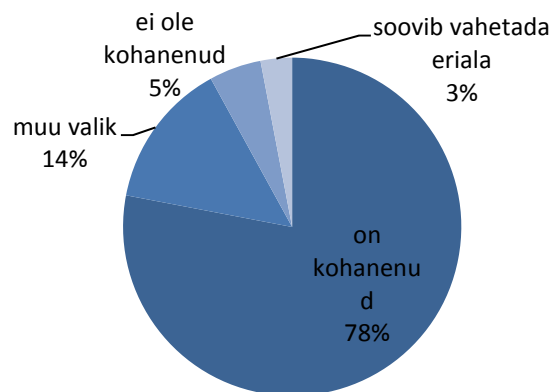
„Lihtsustatud õppekava tõttu ei saanud valida midagi muud peale selle eriala.“

„Ei saanud soovitud erialale sisse.“

„Ei saanud valitud erialal hakkama.“

„Ei olnud piisavalt algtaaset.“

Suurem osa õpilastest (78%), kes ei õpi esmasena valitud erialal, on **asendusvalikuga kohanenud**, 5% ei ole siiski valitud erialaga rahul ning 3% soovib eriala vahetada (vt Joonis 11). Muu variandi märkinud lapsevanemad põhjendasid oma valikut vaid üksikudel juhtudel ning enamasti oli põhjuseks üldine valikute puudumine lähtudes lapse erivajadustest, huvidest ja soovidest.

Joonis 11 Õpilaste rahulolu erialaga, mis ei olnud nende esmaseks valikuks (% , n=37)

60% lapsevanematest olid teadlikud, milliseid tugiteenuseid või toetusi valitud kutseõppeasutuses erivajadustega lastele pakutakse. 40% lapsevanematest sellistest võimalustest enda hinnangul teadlikud ei olnud. Sagedamini pakuvad kutseõppeasutused õpilastele bussisõidutoetust, füsioteraapiat, muusikateraapiat, tegevusteraapiat, psühholoogi, logopeedi ja sotsiaaltöötaja teenuseid, põhitoetust, eritoetust, majanduslikku toetust, mõnedel juhtudel stipendiume õpilastele ja õpilaskodu, 24h hooldusteenust, toetust lõunasele toidule, viipekeeletõlki või tugiisikuteenust.

67% õpilastest tuli kutseõppeasutuses **õppimisega ilma raskusteta toime**, kolmandikul õpilastest ilmnes aga lapsevanemate hinnangul õppimisega probleeme. Keeruliseks osutusid lihtsustatud õppekava alusel õppijatele mõningad üldained, näiteks matemaatika, keemia, füüsika või inglise keel või oli õppekava lastele liialt keeruline, mille omandamist raskendas omakorda võõras keskkonnas kohanemine, nõrk keskendumisvõime ja vähene abi õppimisel.

„Õppekava ei ole tema võimete kohane (liialt raske).“

„Ta ei suutnud omandada kogu infot, ega saanud paljudest asjadest lihtsalt aru, sest ta õppis põhikoolis lihtsustatud õppekava alusel.“

„Programm käis üle jõu, eriala ja keskharidus koos.“

„Lapsel on raskusi ilma juhendamiseta õppida, keskendumisraskused.“

„Olenevalt oma tervislikust seisukorrast puudub piisav motivatsioon ja keskendumine.“

„Laps ei suuda kohaneda võõras keskkonnas, ei oska ennast väljendada, ei saa aru ümberringi toimuvast, ei oska hinnata adekvaatselt olukordi.“

„Ei suuda keskenduda kodustele töödele ning jätab nad enamuse ajast tegemata.“

„Ei sobinud eriti tubased tegevused, nt arvuti. Vajalik suurem individuaalne lähenemine, suunamine.“

„Pikk harjumise aeg võõras keskkonnas, suures koolis. Tüdineb kiiresti, vajab selgitamist.“

27% õpilastest esines sotsiaalseid probleeme seoses õpingutega kutseõppeasutuses. Enamasti tekitas raskusi kaasõpilastega suhtlemine ja üksteisest arusaamine (nt mõistmine kõneraskuste korral), klassikaaslastega harjumine. Mitmel korral nimetasid lapsevanemad ka koolikiusamist, eriti just õpilaskodus elavate erivajadustega laste puhul.

„Võimetus teiste inimestega suhteid luua.“

„Laps ei suhtle kaasõpilastega.“

„Raskused suhtlemisel ja liikumisel kooli ruumides ja õppetöökojas.“

„Kuna lapsel on probleeme kõnega, siis on tal ka suhtlemisprobleemid ja teistel on temast raske aru saada.“

„Koolipäeva järgse aja sisustamise puudulikkus.“

„Klassikaaslastega harjumine, kõik olid äkki võõrad, suur klass, tihe liiklus.“

„Arglikkus tervete lastega suhtlemisel.“

„Teiste koolikaaslaste kiusamine, mõnitamine. Ühikas peavad nad ise omale õhtuti süüa tegema, nt söögi ära rikkumine.“

Soodustavad tegurid, mis aitavad erivajadustega õpilastel kutseõppeasutuses toime tulla, **on toetav pere, sõbrad ja õpetajad, kohandatud õpikeskkond** (nt liikumispuudega õpilastele), **võimalus saada igakülgset abi õpetajatelt, kursusejuhendajatelt, psühholoogilt, sotsiaalpedagoogilt, lapse enda valmisolek iseseisvalt toime tulla ja eakaaslastega suhelda.**

„Toetavad inimesed ümberringi, kohandatud ruumid.“

„Laps on ise hea ja julge suhtleja.“

„Seal õpib ka teisi sarnase puudega noori ja nad aitavad üksteist.“

„Psühholoog, psühhiaater, sotsiaaltöötaja, rühmajuhendaja.“

„Meeldivad õpetajad ja samuti puude olemasoluga kaasõpilased.“

„Ma arva, et väga tubli grupijuhendaja ja pere toetus.“

„Laps ise on seltsiv ja rõõmsameelne, toetav õhkkond kooli poolt ja koostöö.“

„Koolipsühholoog, kursusejuhataja mõistev suhtumine, igakülgne kodune toetus.“

„Invatransport, kaldteed, liftid, ratastoolide jaoks kohandatud eluruumid.“

„Ilmselt erivajadusi arvestav pedagoogiline personal.“

„Füsioteraapia, tegevusteraapia, kohandused liikumiseks ratastooliga, puudealaste teadmistega töötajad.“

„Erivajadustega õpilastele on vajalikud õppematerjalid. Vajalikud õppetöökojad. Õpetaja poolt otsitud vajalikud praktikakohad. Tasemel õpetajad, kes oskavad ja tahavad õpilast aidata.“

Lapsevanemate ettepanekud paremate õppimisvõimaluste tagamiseks erivajadustega õpilastele kutseõppeasutustes olid järgmised:

- rohkem kutseõppeasutusi, kus erivajadustega lapsed saaksid õppida (et koole jaguks igasse piirkonda ja lapsed ei peaks kodust väga kaugele minema),
- rohkem informatsiooni kutseõppeasutustest, mis on nõus võtma erivajadustega lapsi õppima,
- laiem erialade valik sobivate õppekavadega, lähtudes tööturu vajadustest,
- individuaalne lähenemine erivajadustega õpilastele,
- koolikeskkond peab olema kohandatud erivajadustega õpilastest lähtuvalt,
- erivajadustega õpilastele vajalikud õppetöökojad,
- eraldi rühmade loomine erivajadustega õpilastele (nt väiksemad grupid erivajadustega õpilaste õpetamiseks nii üldainete kui ka erialainete õpetamisel) ,
- rohkem õpetajaid, kes oskavad õpetada erivajadustega õpilasi,
- õpetajate ja kaasõpilaste soosivama hoiaku kujundamine erivajadustega õpilaste suhtes,
- vajadus nõustajate järele, kes oskaksid suunata õppima eriala, mis sobiks konkreetse terviseseisundiga õpilasele,
- vajadus abiõpetajate olemasolu järele, kes abistaksid erivajadusega õpilasi õppimisel nii klassiruumis kui ka väljaspool tunde,
- toetused erivajadustega õpilastele (nt transporditoetus, õpilaskodu toetus, õppetootus jm),
- praktikakoha valikul lähtuda sellest, et erivajadustega õpilastel oleks võimalik saada erialaga seotud töökogemusi praktilisel viibides.

„Õppimisvõimalusi erivajadustega õpilastele võiks olla igas koolis.“

„Võiks olla rohkem erialasid lihtsustatud õppekava läbinud õpilastele. Nt arvuti eriala õpetatakse Astangul, mis asub Tallinnas. Laps ei taha nii kaugele kodust minna, soovib Kuressaare Ametikoolis õppida. Kahjuks arvuti eriala ei ole lapsel võimalik õppida, kuna seda saab õppida ainult tavaprogrammi alusel. Laps pidi valima teise eriala.“

„Võiks olla kindlasti rohkem asutusi, kus saaks õppida. Erialade valik võiks olla mitmekesisem.“

„Vajalik suurem ja teadlikum personal. Erialade valiku vähesus. Kool keskusele lähemal.“

„Selliseid kutseõppeasutusi võiks olla üle Eesti rohkem kui üks. Näiteks igas maakonnas võiks olla selline asutus kindlasti.“

„Rohkem informatsiooni kutseõppeasutustest, mis on nõus õppima võtma erivajadustega lapsi ja erialade täiendamine. Samuti on oluline kooli kaugus kodust ja transpordi võimalus. Lihtsam on linnalastel, kus sõidab ühistransport ja võimalus tellida invataks. Maapiirkonnas transpordi probleem eriti suur. Samuti ei ole paljudes kutsekoolides liikumispuudega õpilastele liikumistingimusi kohandatud nii koolis kui ka õpilaskodus (nt puuduvad kaldteed, õppetöö mitmel korral, kuhu pääseb ainult treppidest, ühistransport peatab koolist liiga kaugel jm).“

„Erivajadustega õpilastele võiks olla rohkem erialasid kui ainult üks või kaks. Erivajadustega õpilasel võiks olla tavaprogrammi alusel teist eriala õppima asudes kuuajaline katseaeg, et näha kas õpilane sobib sellele erialale ja kas ta saab seal õppimisega hakkama. Erialad võivad olla nii tavaprogrammi kui ka lihtsustatud programmi alusel, et õpilastel oleks rohkem valikuvõimalusi.“

„Erialad võiksid olla rohkem seotud tööturu vajadustega.“

„Arvan, et kõige aluseks on ikkagi see, et kas üldse on võimalik saada soovitud tööle, milleks laps on õppinud. Tihti on nii, et õpitud erialaga lapsed töötavad muul erialal või on töötud.“

„Ainult individuaalne lähenemine igale erivajadusega õpilasele.“

„Mitmekesine õppekavade süsteem (pean silmas seda, et õppekavades oleks arvesse võetud õpilaste vaimset ja sotsiaalset võimekust.“

„Iga kutsekooli juures peaks olema võimalus õppida erinevate vaimsete, sotsiaalsete ja füüsiliste erivajadustega õpilastel.“

„On vaja abiõpetajaid, isiklike abistajaid, abi hilisema töö otsimisel, suurem erialade valik.“

„Erivajadustega noored peaksid saama valida erialasid laiemalt kui ainult need kindel arv, mida õpetatakse erivajadustega noortele mõeldud gruppides. Kui noor on võimeline omandama mingi muu eriala väljaspool kitsast valikut, siis peaks olema kõik kutseõppeasutused valmis neid toetama (pedagoogide ettevalmistus, tugiteenuste kasutamise võimalus, füüsilise keskkonna kohandamise võimalus jm).“

„Erivajadustega õpilaste jaoks peab olema praktikakoht kooli poolt määratud või toimuma kooli õppetöökodades. Muidu kooli hooliv suhtumine muutub nullilähedaseks, kuna praktikandile antakse tööks mitteerialased tegevused.“

„Erivajadustega õpilastele vajalikud õppetöökojad, õpetajad vajaksid rohkem koolitusi, kuidas õpetada erivajadustega õpilasi.“

„Info jagamine laiemalt tulevastele õppimaasujatele ja nende vanematele, oma kooli nõudmistest, pakutavatest teenustest jne, et lapsevanem saaks omalt poolt tulevast õppijat veelgi paremini ette valmistada uude keskkonda asumisel. Õpetajatel peaks olema rohkem aega tegeleda õpilastega individuaalselt või väikestes gruppides (kuni 5 õpilast).“

„Kui erivajadusega lapsed peavad õppima koos tavaõpilastega, siis tavaõpilastega peab olema läbiviidud korralik selgitustöö.“

„Kurtidele õppuritele seab väga suured piirangud viipekeele tõlgi olemasolu koolides – ilma tõlgita ei saa õpilane hakkama. Samuti võib väga määrav olla kooli asukoht ja kaugus kodust – invatranspordi kasutamise võimalus.“

„Kutseõppeasutuses eraldi rühmade tegemine, ei tohi olla koos tervete lastega, sest õpetaja teeb märkusi, mis haigeid lapsi veelgi rohkem vastu maad surub. Ei saa ju tulemustes võrrelda terve lapse ja haige lapse saavutusi. Kahjuks ei ole need võrreldavad. Õpetajad vajavad eriväljaõpet tööks haigete inimestega, ma pean silmas nii metoodikat, kui psühholoogilist abi. Kuidas märgata ka peenekoelist kaasõpilaste kiusamist ja kuidas kiusatavat selles olukorras aidata. Kui on vaja elada ühiselamus, siis ka see nii korraldada, et terved/haiged segamini ei ole, nende vajadused on erinevad ja see tekitab lisapingeid. Ja järelvalve täiskasvanute poolt on vajalik nii ööl kui päeval! (pean silmas alkoholi tarbimist või pidusid ühikas, kus on nii alla 18sed kui üle selle). Noored on leidlikud, aga neid peab üle kavaldama.“

„On vaja harida kaasõpilasi, neid teavitada ja kohandada eelkõige. Ja seejärel vajadusel tugiisikute rakendamine.“

„Mitteerivajadustega inimeste nõustamine selles osas, mida tähendab teistsugune inimene.“

„Muuta võimalikuks ratastooliga liikumised koolihoones, võimaldada liikumispuudega inimestele majutus ja transport ühiselamust kooli.“

„Nõustamiskomisjon, kes oskab suunata õppeasutustesse õppima eriala, mis sobiks konkreetse tervises seisundiga õpilasele. Kutse- ja keskhariduse rahaline toetamine. Ligipäätavuse parandamine, sobiv invatransport.“

„Olenevalt noorest leida talle sobiv õpe ja innustada teda kindlasti omandama eriala.“

„Rohkem viipekeele tõlke ja julgustavaid koolitusi õpetajatele ka teistsuguste erivajadustega õpilastega töötamiseks.“

„Vajalikud oleksid tugiteenused vastavas õppeasutuses, samuti juhendajate paremad teadmised puute eripärast ja motivatsioon juhendada ka keerulisemaid noori.“

„Koolides võiks olla viipekeelne sotsiaaltöötaja.“

„Väiksemad grupid, enam stabiilsust, sest väga palju on muudatusi (tunniplaanis, kellaegades). Muudatustega harjumine võtab jälle aega ja siis kui harjutud, tulevad kohe jälle uued muudatused.“

„Õpetajate ja kaasõpilaste soosivam hoiak, füüsilise keskkonna kujundamine sobivaks.“

Kokkuvõte

Küsitlusele vastas 92 lapsevanemat, neist 77% olid naised ja 23% mehed. Pooled lapsevanemad oli kas kõrg- või kutseharidusega ning 44% kesk- või põhiharidusega. Õpilased, kelle kohta küsimustik täideti olid enamasti vanuses 17-20 eluaastat, õpilaste keskmine vanus valimis oli 22 eluaastat.

Laste erivajadusena nimetasid lapsevanemad vaimset alaarengut, autismi, kuulmispuuet, liikumispuuet, kõnepuuet, psüühilisi erivajadusi, hüperaktiivsust, üldisi terviseprobleeme või õpiraskusi. Osa lapsevanematest ei soovinud oma lapse erivajadust avaldada ning osadel lastel otsene erivajadus puudus.

Kolmandik lastest oli lõpetanud põhikooli tavaprogrammi alusel ning 40% lihtsustatud õppekava alusel. Gümnaasiumi oli lõpetanud iga kümnes õpilane. Küsitluse hetkel õppis 91% lastest, kas põhikoolis, gümnaasiumis, kutseõppeasutuses või kõrgkoolis. 4% lastest käis tööl, 3% olid kodused ja 2% viibisid hooldusasutuses

Õppuritest viiendik õppis Astangu Kutser rehabilitatsioonikeskuses, ligikaudu viiendik Tartu Kutsehariduskeskuses, kümnendik Kuressaare Ametikoolis ning kümnendik Vana-Antsla Kutsekeskkoolis. 4% õpilastest õppis kõrgkoolis, kas Eestis või välismaal.

81% juhtudest õppis laps küsitluse hetkel kutseõppeasutuses ning 8% oli küsitluse ajaks kutseõppeasutuse lõpetanud. Kutseõppeasutuses ei saanud õpinguid alustada üksikud lapsed, kelle teadmised ei vastanud nõutud tasemele või kes ei tulnud toime ruumides liikumisel.

Enamasi soovis kolm lapsevanemat neljast, et tema laps jätkaks õpinguid kutseõppeasutuses. Peamiste põhjustena nimetasid lapsevanemad hariduse saamist ja eriala omandamist, seda et laps oleks hiljem tööturul konkurentsivõimelisem, et pikeneks kooliaeg ja areneks lapse iseseisvus. Need lapsevanemad, kes ei soovinud, et nende laps jätkaks õpinguid kutseõppeasutuses, pidasid olulisemaks, et laps omandaks kesk- või kõrghariduse.

Enamasti soovisid ka õpilased jätkata õpinguid kutseõppeasutuses. Laste peamisteks põhjusteks olid vanemate hinnangul soov omandada eriala ja saada tööd, soov saada iseseisvamaks ning soov õppida ja olla koos oma eakaaslastega.

Sageli soovisid õpilased asuda õppima ühte konkreetsetesse kutseõppeasutusse, üksikutel juhtudel sooviti sisse astuda erinevatesse kutseõppeasutustesse nii kaua kuni oli võimalik õpinguid alustada. Suur osa (77%) lapsevanematest oli teadlik lapse õppimisvõimalustest kutseõppeasutustes. Informatsiooni lapse õppimisvõimaluste kohta otsisid enam kui pooled lapsevanemad ise, kolmandik sai infot tuttavatelt ja veerand lapse eelmise haridusasutuse õpetajatelt. Ise info otsimisel kasutasid lapsevanemad sageli tuttavate abi või interneti ning külastasid erinevate haridusasutuste kodulehekülgi. Veerand lapsevanematest tutvus erinevate õppimisvõimalusi tutvustavate voldikute ja teatmikega ning viiendik külastas koolide lahtiste uste päevi.

Kutseõppeasutuse valikul osutus enamasti määravaks soovitud eriala õppimise võimalus või kooli asukoht. Oluliste teguritena nimetasid lapsevanemad veel tugiteenuste ja õpilaskodu olemasolu ning ligipääsetavust liikumispuude korral. Tegurid, mis takistasid erivajadustega lastel asuda õppima kutseõppeasutusse, on sageli seotud lapse enda toimetulekuga. Kõige sagedamini nimetasid lapsevanemad takistava tegurina seda, et laps ei tule iseseisvalt kutseõppeasutuses toime sotsiaalsete probleemide ja õppimisega. Lapsevanemate hinnangul jääb õpetajatel puudu

teadmistest ja oskustest erivajadustega laste õpetamiseks ning kutseõppeasutused ei paku erivajadustega õpilastele vajalikke tugiteenuseid. Iga viienda lapsevanema arvates on takistavaks teguriks kooli liialt kauge asukoht, erivajadustega õpilastele mõeldud õppetöökodade puudumine või kooli soovimatus võtta vastu erivajadustega õpilasi. Muude põhjustena takistavad lastel kutseõppeasutustes õppimist lapse erivajadus, sobivate õppekavade puudumine, raskendatud ligipääs liikumispuude korral, järelevalve või tugiisiku teenuse puudumine.

Kõige sagedamini on erivajadustega õpilased kutseõppeasutuses valinud pagari eriala. Populaarsemad erialad on veel tarkvara ja andmebaaside haldus, kodumajandus ja kinnisvara-hooldus, arvuti ja infotehnoloogia ning ehitusega seotud erialad.

Veidi enam kui pooled õpilased õpivad erialal, mis oli nende esmaseks valikuks. Kolmandik õpib erialal, mis ei olnud nende esmaseks valikuks ning kümnendikul õpilastel ei olnud endal eelistusi eriala valiku osas.

Kaks kolmandikku õpilastest tuli kutseõppeasutuses õppimisega ilma raskusteta toime, kolmandikul õpilastest oli aga lapsevanemate hinnangul õppimisega probleeme. Keeruliseks osutusid lihtsustatud õppekava alusel õppijatele mõningad üldained, näiteks matemaatika, keemia, füüsika või inglise keel või oli õppekava lastele liialt keeruline, mille omandamist raskendas omakorda võõras keskkonnas kohanemine, nõrk keskendumisvõime ja vähene abi õppimisel.

27% õpilastest esines seoses õpingutega kutseõppeasutuses sotsiaalseid probleeme. Enamasti tekitas raskusi kaasõpilastega suhtlemine ja klassikaaslastega harjumine.

Soodustavad tegurid, mis aitavad erivajadustega õpilastel kutseõppeasutuses toime tulla, on toetav pere, sõbrad ja õpetajad, kohandatud õpikeskkond (nt liikumispuudega õpilastele), võimalus saada igakülgset abi õpetajatelt, kursusejuhendajatelt, psühholoogilt, sotsiaalpedagoogilt, lapse enda valmisolek iseseisvalt toime tulla ja eakaaslastega suhelda.

Lapsevanemate ettepanekud paremate õppimisvõimaluste tagamiseks erivajadustega õpilastele kutseõppeasutustes olid järgmised:

- rohkem kutseõppeasutusi, kus erivajadustega lapsed saaksid õppida (et koole jaguks igasse piirkonda ja lapsed ei peaks kodust väga kaugele minema),
- rohkem informatsiooni kutseõppeasutustest, mis on nõus võtma erivajadustega lapsi õppima,
- laiem erialade valik sobivate õppekavadega, lähtudes tööturu vajadustest,
- individuaalne lähenemine erivajadustega õpilastele,
- koolikeskkond peab olema kohandatud erivajadustega õpilastest lähtuvalt,
- erivajadustega õpilastele vajalikud õppetöökodad,
- eraldi rühmade loomine erivajadustega õpilastele (nt väiksemad grupid erivajadustega õpilaste õpetamiseks nii üldainete kui ka erialainete õpetamisel),
- rohkem õpetajaid, kes oskavad õpetada erivajadustega õpilasi,
- õpetajate ja kaasõpilaste soosivama hoiaku kujundamine erivajadustega õpilaste suhtes,
- vajadus nõustajate järele, kes oskaksid suunata õppima eriala, mis sobiks konkreetse terviseseisundiga õpilasele,

- vajadus abiõpetajate olemasolu järele, kes abistaksid erivajadusega õpilasi õppimisel nii klassiruumis kui ka väljaspool tunde,
- toetused erivajadustega õpilastele (nt transporditoetus, õpilaskodu toetus, õppetoetus jm),
- praktikakoha valikul lähtuda sellest, et erivajadustega õpilastel oleks võimalik saada erialaga seotud töökogemusi praktikal viibides.